

ORIENTAL JOURNAL OF HISTORY, POLITICS AND LAW

journal homepage:

<https://www.supportscience.uz/index.php/ojhpl>

RECOGNITION OF THE CONCEPT OF GENDER EQUALITY IN UZBEKISTAN

Vazirakhon Akhmedova*Assistant Lecturer**Andijan State Pedagogical Institute**Andijan, Uzbekistan*

ABOUT ARTICLE

Key words: socio-economic and political activity of women, gender equality, education, employment and entrepreneurship.

Received: 14.04.25**Accepted:** 16.04.25**Published:** 18.04.25

Abstract: the issues related to the socio-economic status and health of women remain a pressing topic against the backdrop of the global crisis. In particular, in Uzbekistan, the difficulties observed among women in various fields are considered urgent matters and are being addressed. This article highlights the achievements in ensuring gender equality and enhancing the role of women in all areas of Uzbek society. It examines the legal foundations established in the country, as well as the strategic and programmatic documents adopted and being implemented.

GENDER TENGLIK TUSHUNCHASINI O'ZBEKISTONDA E'TIROF ETILISHI

Vaziraxon Axmedova*assistent-o'qituvchi**Andijon davlat pedagogika instituti**Andijon, O'zbekiston*

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: ayollarning ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy faolligi, gender tengligi, ta'lim, bandlik va tadbirkorlik.

Annotatsiya: ayollarning ijtimoiy-iqtisodiy, sog'lig'i borasidagi muammolar dunyo miqyosida bo'layotgan inqoroz sabab dolzarb masala bo'lib qolmoqda. Shu jumladan O'zbekistonda ham har jabhada ayollar o'rtasida kuzatilayotgan qiyinchiliklar dolzarb masala sifatida qaralib, o'z echimini topmoqda. Ushbu maqolada O'zbekiston jamiyatining barcha sohalarida gender tengligini ta'minlash va ayollar rolini oshirish borasida erishilgan natijalar va ko'rib chiqilishi kerak bo'lgan muammolar yoritilgan. O'zbekistonda yaratilgan huquqiy

asoslar, qabul qilingan va amalga oshirilayotgan strategik hamda dasturiy hujjatlar ko'rib chiqilgan.

ПРИЗНАНИЕ КОНЦЕПЦИИ ГЕНДЕРНОГО РАВЕНСТВА В УЗБЕКИСТАНЕ

Вазирахон Ахмедова

помощник преподаватель

Андижанский государственный педагогический институт

Андижан, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: социально-экономическая и политическая активность женщин, гендерное равенство, образование, занятость и предпринимательство.

Аннотация: проблемы, связанные с социально-экономическим положением и здоровьем женщин, остаются актуальной темой на фоне мирового кризиса. В частности, в Узбекистане трудности, наблюдаемые среди женщин в различных сферах, рассматриваются как насущные вопросы и находят свои решения. В данной статье освещены достигнутые результаты в обеспечении гендерного равенства и повышении роли женщин во всех областях общества Узбекистана. Рассмотрены правовые основы, созданные в стране, а также принятые и реализуемые стратегические и программные документы.

1. INTRODUCTION/ ВВЕДЕНИЕ/KIRISH

Ma'lumki, O'zbekiston aholisining yarmidan ko'prog'ini yoki 17 milliondan ortiq kishini ayollar va qizlar tashkil etadi. Bu ko'rsatkich Shvetsiya, Chexiya, Gretsiya kabi davlatlar aholisidan ko'proqdir. Ular iqtisodiy o'sish va barqaror rivojlanishni ta'minlash jarayoniga ulkan hissa qo'shish imkoniyatiga ega. Shu maqsadda O'zbekiston gender tengligini ta'minlash, ayollar va yoshlarning ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy faolligini oshirish bo'yicha faol siyosat olib bormoqda.

Maqola mavzusi qilib aynan shu mavzu tanlanishidan maqsad shuki, jamiyatni iqtisodiy-ijtimoiy, ma'naviy jihatdan rivojlanishi gender munosabatlarini to'g'ri tartibga solinganligiga bog'liqdir. Jamiyatda ayollar o'rnini to'g'ri belgilashda ularning oila hayoti va mehnat faoliyati o'rtasidagi muvozanatni tartibga keltirishda o'z aksini topadi. Ushbu masalani yoritishda ayollarning hayot strategiyasini belgilashda unga ta'sitr qiluvchi omillarni o'rganish orqali ayollarning hayotdagi uchrashi mumkin bo'lgan muammolarga yechim topishdir.

O'zbekistonda gender tenglik masalisida yoritilishi kerak bo'lgan vazifalardan asosiylari quydagilardan iborat:

Gender munosabatlar bo'yicha qabul qilingan qonunchilikning amaliy ahamiyatini baholash;

Mexnat va oila majburiyatlari o'rtasidagi muvozanatni falsafiy tamoillar asosida izoxlash;

Mexnat va oila majburiyatlari o'rtasidagi muvozanatni birlashtirishga yordam beruvchi usullar, mexanizmlar va yollarning jamiyatda faol ishtirok etishiga sharoit yaratish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqish;

2. METHODS/ МЕТОДЫ / TADQIQOTNING USULLARI

So'nggi yillarda O'zbekistonda gender tenglikni ta'minlash bo'yicha sezilarli natijalarga erishildi. Ayollar va erkaklarning teng huquqlari va imkoniyatlarini kafolatlash to'g'risidagi, "Ayollarni tazyiq va zo'ravonlikdan himoya qilish to'g'risida", "Fuqarolarning reproduktiv salomatligini muhofaza qilish to'g'risida", "Oila kodeksining 15-moddasiga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida", "O'zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksiga o'zgartirishlar kiritish to'g'risida", "Ayollarning ilgari taqiqlangan mehnat faoliyati turlarini tanlashga oid cheklovlarni bekor qilish to'g'risida" va mehnat qonunchiligidagi boshqa genderga asimmetrik qoidalarga oid qonunlar qabul qilindi.

O'zbekiston ayollar huquqlari va gender tenglikka oid muhim islohotlarni amalga oshirgan 27 ta davlat qatoridan joy oldi. O'zbekiston 70,6 ball to'pladi, bu o'rtacha daromadli davlatlar uchun xos ko'rsatkichga to'g'ri keladi (daromadi o'rtacha past bo'lgan davlatlarda o'rtacha ball – 70,8, yuqori daromadli davlatlarda esa – 85,9 ball). Tahlil qilingan 190 davlatning 10 tasida indeks 100 ballga teng bo'lib, bu ayollar va erkaklar huquqlarining hayotning barcha jabhalarida tengligini anglatadi.

O'zbekiston mobil ayollar, tadbirkorlik va aktivlar kabi indeks tarkibiy qismlarida 100 ballga erishdi. Shu bilan birga, ish joyidagi diskriminatsiya, ish haqi va pensiya masalalari, shuningdek, ota-onalik va bolalar tarbiyasiga oid masalalarda gender siyosatini takomillashtirish O'zbekistonda hali oldinda turgan vazifalardandir. [2,50]

O'zbekistonda 2030-yilgacha bo'lgan gender tenglik strategiyasi amalga oshirilmoqda, u ayollar va erkaklar o'rtasida tenglik prinsipini barcha sohalarida va qarorlar qabul qilish hamda ijrosi darajalarida kompleks yondashuvni ta'minlashni nazarda tutadi. 2022–2026-yillarga mo'ljallangan ayollarni iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy hayotning barcha sohalarida faolligini oshirish milliy dasturi tasdiqlandi.

2020/2021 o'quv yilidan boshlab oliy o'quv yurtlariga kirishda qizlar uchun 4 foizlik byudjet kvotasi joriy qilindi. Joriy o'quv yilida maxsus grant asosida oliy o'quv yurtlariga 2000 nafar qiz qabul qilindi. Natijada, ayollar oliy o'quv yurtlariga kirgan talabalarning 60%ini tashkil etdi. [2, 52]

Gender tenglikning iqtisodiy, ijtimoiy, siyosiy va ma'naviy omillari mavjud bo'lib, ularning o'ziga xos tarixiy taraqqiyot bosqichlari mavjud.

18-19 asrlarda gender tenglik va xotin-qizlar huquqlari muammosi siyosat

darajasiga ko'tarildi. Jumladan, 1791 yilda Fransiyada taniqli yozuvchi, etuk siyosiy arbob Olimpiya de Guj "Ayollar va fuqarolar huquqlari" Deklarasiyasini e'lon qilib, ayollar Harakatiga asos soldi. U birinchilardan bo'lib ajrashish huquqini joriy etish, noqonuniy tug'ilgan bolalar huquqlari uchun, homilador ayollar uchun tug'riqxonalar, ishsizlar uchun milliy ustaxonalar, uysizlar uchun yotoqxonalar tashkil etish g'oyasi uchun kurashdi.

Amerika Qo'shma Shtatlarining jamoat arbobi, ayollar huquqlari bo'yicha ilk harakatning kuchli shaxsi Elizabet Kedi Stenton 1848 yil xotin-qizlar huquqlari bo'yicha birinchi ochiq konferensiyaga "Hissiyot Deklarasiyasi"ni tayyorlab taqdim etadi. Unda AQSh da ayollar teng huquqliligi va ayollarning saylash huquqlari bo'yicha tashabbusni ilgari suradi. U "Yondoshuvlar va qarorlar" nomli Deklarasiyasida "Barcha erkaklar va ayollar teng tug'iladilar, Olloh ularga ajralmas huquqlarni ato etdi, bu huquqlarga: yashash, erkinlik va baxtga intilish kiradi" deb ta'kidlagan edi. Shuningdek, Deklarasiyada ayollarning mulkiy, ovoz berish, ta'lim, jamiyatning siyosiy va ijtimoiy iqtisodiy xayotdagi faol ishtiroki huquqini talab qildi. 1866 yilda "Amerika teng huquqlilik" Assosiasiyasiga asos soldilar va 1876 yilda olti tomlik "Ayollarning saylash huquqlari tarixi" to'plamini yaratishda ishtirok etdi. [2, 10]

O'zbekistonda ayollarga nisbatan olib borilayotgan oqilona siyosat samarasi olaroq jamiyatda ayollarning mavqeyi oshib bormoqda. Gender tenglik faqat ayollar va erkaklar o'rtasidagi imkoniyatlar farqini qisqartirishni emas, balki barcha jinslar o'rtasida tenglikka erishishni maqsad qilgan.

Gender tenglik ayollar va erkaklar, kizlar va ugil bolalar uchun teng xukuk, mas'uliyat, imkoniyat qadriyat va natijalardir. Gender tenglik fakat ayollarga taallukli masalasi bulmasdan, u erkaklar xukuk va majburiyatlarini xam anglatadi. Gender tenglik ayollarning xam erkaklarning xam manfaatlari, ehtiyojlari va ustuvorliklari xisobga olinganini kursatadi. O'zbekiston Markaziy Osiyo davlatlari o'rtasida birinchilardan bulib xotinkizlarga erkaklar bilan teng xukuklar berilishi borasida kator tadbirlarni amalga oshirdi. Aholi o'rtasida "Himoya orderi" bo'yicha targ'ibot ishlarini yanada faollashtirish. Bu ishlarga mahalla faollarini, targ'ibotchi guruh a'zolarini xamda ta'sirchan roliklar tayyorlab, efirga uzatish maqsadga muvofikdir. Tayziq va zo'ravonlikka uchragan xotinqizlarga yordam beruvchi Respublikamiz markazlarining moddiy ta'minotini yaxshilash va xodimlari malakasini oshirish ham bugungi kun talabidir. [2, 21]

Ayniqsa, yangilanayotgan O'zbekistonning zamonaviy taraqqiyot yo'lida xalqning eng katta boyligi bo'lgan ulkan intellektual va ma'naviy salohiyat egalaridan bo'lmish xotinqizlarning tub islohotlar jarayonidagi ijtimoiy faolligini oshirish davlat siyosati darajasida yanada muhim ahamiyat kasb etadi. Mamlakatimiz tarixida o'zining noyob iqtidori, chuqur bilimi, saviyasi va zukkoligi bilan nom qoldirgan hamda mustaqil dunyoqarashga, falsafiy mushohadaga ega yuksak bilimli va intellektual rivojlangan avlodni tarbiyalashda alohida o'rniga ega yuzlab fan doktorlari

va akademiklar, minglab fan nomzodlari orasida o'z bilimi va iste'dodi bilan Vatanimiz ravnaqiga astoydil xizmat qilib kelgan xotin-qizlarning borligi bilan haqli ravishda faxrlansa arziydi. O'zbekiston boy va insoniy salohiyatga ega bo'lgan mamlakat ekanligini chuqur anglagan Prezident Sh.Mirziyoev: "... dunyodagi har qanday xalq, davlat va jamiyatning taraqqiyot va madaniyat darajasi avvalo, ularning xotin-qizlarga bo'lgan munosabati bilan belgilanadi" deb ta'kidladi. [3, 56]

3. RESULTS/ PE3YJIBTATBI/ NATIJALAR

O'zbekistonda gender tengligini ta'minlash bo'yicha olib borilayotgan siyosiy va ijtimoiy chora-tadbirlar natijasida ayollar va qizlarning iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy hayotdagi faolligi oshib bormoqda. Jamiyatning barqaror rivojlanishini ta'minlash uchun gender tenglik masalalari strategik ahamiyatga ega. Quyida ushbu sohada amalga oshirilgan ishlar va natijalar tahlili keltiriladi.

Gender tengligi bo'yicha qonunchilikning ahamiyati

O'zbekiston Respublikasida gender tengligini ta'minlashga qaratilgan qator qonun va qarorlar qabul qilingan. Jumladan, "Gender tenglikni ta'minlash to'g'risida"gi qonun bu yo'nalishdagi muhim huquqiy asos bo'lib xizmat qilmoqda. Ushbu qonunchilik amalda ayollarning huquqlarini himoya qilish, ularning ijtimoiy-iqtisodiy va siyosiy faoliyatda ishtirokini kengaytirish uchun imkoniyatlar yaratmoqda. Ammo qonunchilikning amaliy ahamiyatini oshirish maqsadida uning ijrosini tizimli monitoring qilish va natijalarni baholash zarur.

Ayollar uchun mehnat va oila muvozanatini ta'minlash

Ayollarning oila va mehnat majburiyatlari o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash jamiyatdagi gender tenglikka erishishning asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Mazkur masalada quyidagi yondashuvlar muhim ahamiyatga ega:

1. Falsafiy tamoyillar asosida izohlash: Mehnat va oila masalalari o'rtasidagi muvozanatni falsafiy jihatdan asoslab, oilaviy hayotning muhimligini saqlagan holda, ayollarning kasbiy rivojlanishiga ko'maklashish lozim.
2. Yordamchi mexanizmlarni joriy etish: Bolalarni parvarish qilish xizmatlarini rivojlantirish, moslashuvchan ish vaqti va masofadan ishlash imkoniyatlarini yaratish ayollarning iqtisodiy faoliyatda ishtirokini oshirishga xizmat qiladi.

Tavsiyalar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. Gender munosabatlariga oid qonunchilik ijrosini mustahkamlash va monitoring qilish tizimini yaratish.
2. Mehnat va oila o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash uchun davlat va xususiy sektor hamkorligini kuchaytirish.

3. Ta'lim dasturlarida gender tenglikka oid mavzularni kengroq qamrab olish va gender tenglik bo'yicha ijtimoiy axborot kampaniyalarini o'tkazish.

4. Ayollar uchun kasbiy o'sish imkoniyatlarini kengaytirish va biznesni rivojlantirish uchun moliyaviy ko'mak dasturlarini joriy etish.

5. Oilaviy majburiyatlarni yengillashtirish uchun moslashuvchan ish soatlari va ta'til siyosatlarini ishlab chiqish.

4. CONCLUSION/ ЗАКЛЮЧЕНИЕ/XULOSA

O'zbekiston gender tengligini ta'minlash borasida sezilarli qadamlar qo'yayotgan bo'lsa-da, ushbu sohada ko'plab vazifalar hali oldinda turibdi. Gender munosabatlarini tartibga solish va ayollar hamda qizlarning ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy faolligini oshirishda quyidagi xulosa va takliflar muhimdir:

Xulosa qilib aytganda:

1. Gender tenglik ijtimoiy taraqqiyotning asosi sifatida: Gender munosabatlarini adolatli va teng tartibga solish jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy barqarorligiga bevosita ta'sir qiladi.

2. Ayollarning iqtisodiy va ijtimoiy faolligi: Ayollarning iqtisodiy jarayonlardagi ishtirokini kengaytirish mamlakatning iqtisodiy o'sishiga ulkan hissa qo'shadi.

3. Muvozanat masalasi: Mehnat faoliyati va oila majburiyatlari o'rtasidagi muvozanatni saqlash, ayollar uchun sog'lom va samarali yashash strategiyasini yaratishda muhim rol o'ynaydi.

Takliflar:

1. Gender qonunchiligini takomillashtirish va targ'ib qilish:

Gender tenglik masalalari bo'yicha qabul qilingan qonun va qarorlarning amaliy ijrosini nazorat qilishni kuchaytirish.

Gender tengligi mavzusida jamoatchilik orasida keng ko'lamli targ'ibot ishlarini olib borish.

2. Mehnat va oila muvozanatini qo'llab-quvvatlash dasturlari:

Ayollarning oila va mehnat majburiyatlarini uyg'unlashtirish uchun qulay sharoitlar yaratish, masalan, moslashuvchan ish vaqti, masofadan ishlash imkoniyatlarini kengaytirish.

Bolalar bog'chalari va oila uchun ijtimoiy infratuzilma imkoniyatlarini oshirish.

3. Ayollar uchun iqtisodiy imkoniyatlarni kengaytirish:

Ayollar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash dasturlarini kengaytirish.

Qishloq joylarda yashovchi ayollar uchun maxsus o'quv va malaka oshirish dasturlarini yo'lga qo'yish.

4. Ta'lim va ilmiy izlanishlarni rivojlantirish:

Gender masalalari bo'yicha tadqiqotlarni moliyalashtirish va ilmiy ishlanmalarga ko'maklashish.

Oliy o'quv yurtlarida gender tenglikka bag'ishlangan maxsus kurslar tashkil etish.

5. Jamiyatda stereotiplarni kamaytirish:

Ommaviy axborot vositalarida gender tenglik masalalarini yoritishga qaratilgan ijtimoiy reklama va dasturlarni ishlab chiqish.

Jamiyatda ayollar va erkaklar roli haqida zamonaviy, tenglikka asoslangan tushunchalarni shakllantirish.

5. REFERENCES/ СПИСОК ИСТОЧНИКОВ/ ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ Adabiyot

1. Edited by I.S.Kletsina. 2009. Gender Psychology. St. Petersburg: Piter, 496 p.
2. 2023 yil, [Oila, xotin-qizlar va ijtimoiy hayot jurnali. 3 son.pdf](#)
3. 2-3 mart 2023 yil. Ismoilova Z.K., O'ljayeva Sh.M., Djurayeva N.D. «YANGI O'ZBEKISTONDA OLIMA AYOLLARNI IJTIMOIIYIQTISODIY VA MA'NAVIY QO'LLAB-QUVVATLASH» mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallar to'plami. 2023. – 324 b
4. 2022 yil 28-yanvardagi “2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida”gi PF-60-sonli farmon.
5. 2022 yil 7 martdagi “Oila va xotin-qizlarni tizimli qo'llab-quvvatlashga doir ishlarni yanada jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida” PF-87-son farmon
6. 2018-yil 27-iyundagi “O'zbekiston Respublikasida oila institutini mustahkamlash kontsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida”gi PQ-3808-son qaror.
7. Vazirlar Mahkamasining 2022 yil 31 martdagi “Xotin-qizlar muammolarini o'rganish va hal etish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida” 145-sonli farmon.
8. www.yuz.uz
9. www.gazeta.uz
10. www.daryo.uz